

Економіка

УДК 330.34.01:330.341.1:658

Лесик Лілія Іванівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка»*

Lesyk Lilia

*PhD, Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Business Economics and Investment
Lviv Polytechnic National University
ORCID: 0000-0003-1324-9027*

Ємельянов Олександр Юрійович

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка»*

Yemelyanov Olexandr

*Doctor of Economics, Professor, Professor of the
Department of Business Economics and Investment
Lviv Polytechnic National University
ORCID: 0000-0002-1743-1646*

Петрушка Тетяна Олексіївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка»*

Petrushka Tetyana

*PhD, Associate Professor, Associate Professor of the
Department of Business Economics and Investment
Lviv Polytechnic National University
ORCID: 0000-0002-2005-5573*

Боничишин Юрій Олегович

*студент Інституту економіки і менеджменту
Національного університету «Львівська політехніка»*

Bonychyshyn Yuri

*Student of the Institute of Economics and Management
Lviv Polytechnic National University*

**ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСТЬ, ВИДИ
ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
ECONOMIC POTENTIAL OF ENTERPRISES: ESSENCE, TYPES AND
PECULIARITIES OF FORMATION**

Анотація. Однією з причин низького рівня ефективності господарської діяльності багатьох підприємств є відсутність у них належного механізму пошуку резервів підвищення цього рівня. Одним з найбільш дієвих таких механізмів є оцінювання сукупного економічного потенціалу підприємств та його основних різновидів. Таке оцінювання дає змогу виявити усі головні невикористані підприємствами можливості щодо збільшення величини фінансово-економічних результатів їх функціонування. Водночас, як показує практика господарювання, менеджери та фахівці часто не приділяють необхідної уваги питанням оцінювання економічного потенціалу підприємств. З іншого боку, у сучасній науці проблема такого оцінювання ще не є остаточно вирішеною. Значною мірою це зумовлено тим, що теоретичні засади процесу визначення економічного потенціалу фірм на теперішній час не є остаточно сформованими і, отже, потребують подальшого розвитку та вдосконалення. Тому метою даної статті є вдосконалення теоретичних засад оцінювання економічного потенціалу підприємств на засадах уточнення його сутності, розвитку типології та з'ясування особливостей формування цього потенціалу. Серед іншого, запропоновано

ототожнювати економічний потенціал підприємства з сукупністю його ресурсів та компетенцій працівників (як наявних, так і таких, що можна набути додатково), які за певного стану зовнішнього середовища дають йому змогу досягнути найкращого кількісного рівня обраної цілі (цілей) діяльності. Виділено низку нових ознак групування видів економічного потенціалу підприємств, зокрема: за рівнем узагальненості цілей реалізації потенціалу підприємства, за наявністю у підприємства на даний момент часу необхідних обсягів ресурсів та компетенцій для досягнення поставлених цілей, за часом досягнення відповідних цілей діяльності підприємства тощо. Розроблено трирівневу модель формування наявного економічного потенціалу підприємств. Згідно з нею чинники, які визначають цей потенціал, поділяються на три групи: первинні чинники; вторинні чинники, кількісне оцінювання яких базується на інформації про первинні чинники; узагальнюючі чинники. При цьому кількісне оцінювання чинників третьої групи базується на використанні інформації про первинні та вторинні чинники, які справляють вплив на наявний економічний потенціал підприємства, та застосуванні відповідних методів обробки такої інформації (зокрема, методів оптимізації).

Ключові слова: *економічний потенціал, підприємство, фінансово-економічні результати, наявний потенціал підприємства, ціль діяльності підприємства, чинник формування потенціалу.*

Summary. *One of the reasons for the low level of economic efficiency of many enterprises is their lack of a proper mechanism for finding reserves to increase this level. One of the most effective mechanisms is the assessment of the aggregate economic potential of enterprises and its main varieties. Such an assessment makes it possible to identify all the main opportunities unused by enterprises to increase the value of the financial and economic results of their operation. At the same time, as business practice shows, managers and*

specialists often do not pay the necessary attention to the issue of assessing the economic potential of enterprises. On the other hand, in modern research, the problem of such assessment has not yet been finally resolved. To a large extent, this is due to the fact that the theoretical foundations of the process of determining the economic potential of enterprises are currently not fully formed and, therefore, require further development and improvement. Therefore, the purpose of this paper is to improve the theoretical basis for assessing the economic potential of enterprises on the basis of clarifying its essence, developing a typology, and clarifying the peculiarities of the formation of this potential. Among other things, it is proposed to identify the economic potential of the enterprise with the totality of its resources and competencies of employees (both existing and those that can be acquired additionally), which, under a certain state of the external environment, enable it to achieve the best quantitative level of the chosen goal (goals) of activity. A number of new signs of grouping types of economic potential of enterprises are highlighted, in particular: according to the level of generalization of the goals of realizing the enterprise's potential, according to the availability of the enterprise at the moment of time of the necessary volumes of resources and competences to achieve the set goals, according to the time of achievement of the corresponding goals of the enterprise's activity, etc. A three-level model of the formation of the current economic potential of enterprises has been developed. According to it, the factors that determine this potential are divided into three groups: primary factors; secondary factors, the quantitative assessment of which is based on information about primary factors; generalizing factors. At the same time, the quantitative assessment of the factors of the third group is based on the use of information about primary and secondary factors that have an impact on the current economic potential of the enterprise, and the application of appropriate methods of processing such information (in particular, optimization methods).

Key words: *economic potential, enterprise, financial and economic results, current potential of the enterprise, the purpose of the enterprise, the factor of potential formation.*

Постановка проблеми. Досягнення підприємствами тактичних та стратегічних цілей діяльності потребує належного рівня організування планової роботи. Своєю чергою, якість планування господарської діяльності вирішальною мірою залежить від наявності у менеджерів та фахівців підприємств повного уявлення про наявні у них можливості щодо провадження цієї діяльності. Одержання такого уявлення відбувається у процесі оцінювання існуючого та перспективного рівня економічного потенціалу суб'єктів підприємництва. Водночас, багато підприємств не приділяють достатньої уваги питанням такого оцінювання, що не дає змоги повною мірою використати наявні на цих підприємствах резерви зростання фінансово-економічних результатів та покращення фінансового стану. Серед причин, які зумовлюють недостатньо активне використання підприємствами інструментарію оцінювання їх економічного потенціалу, необхідно відзначити незавершеність процесу формування теоретичних засад такого оцінювання. Зокрема, це стосується визначення сутності економічного потенціалу підприємств, виділення його видів та чинників утворення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання формування та оцінювання сукупного економічного потенціалу підприємств та його окремих різновидів досліджувалися у значній кількості наукових праць. Зокрема, вагомі результати вирішення цих питань досягли такі науковці, як О. В. Ареф'єва [1], Д. М. Васильківський [2], О. В. Іваненко [3], Т. В. Калінеску [4], Л. А. Квятковська [7], О. Д. Кирилов [4], В. О. Кунцевич [5], Н. А. Мамонтова [6], О. І. Маслак [7], Ю. А. Романовська [4], Т. В. Харчук [1], Н. Я. Шкроміда [8] та ін. Цими вченими встановлено закономірності

формування різних видів економічного потенціалу суб'єкта господарювання, розроблено індикатори та методи їх оцінювання, виділено головні напрями реалізації економічних можливостей підприємств. Водночас, питання трактування сутності, виокремлення видів та чинників формування економічного потенціалу компаній ще не є остаточно вирішеними. Зважаючи на актуальність цих питань, існує потреба у їх подальшому дослідженні.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вдосконалення теоретичних засад оцінювання економічного потенціалу підприємств на засадах уточнення його сутності, розвитку типології та з'ясування особливостей формування цього потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Недоліком наведених у науковій літературі підходів до трактування поняття «економічний потенціал підприємства» є те, що вони не акцентують достатньої уваги на певному рівні цілей та завдань, досягнення якого забезпечується реалізацією наявного або перспективного потенціалу компанії. Проте у процесі формування планів діяльності підприємства його цілі, як правило, мають кількісне наповнення (наприклад, досягнення деякої величини доходу, чистого прибутку, ринкової вартості акцій тощо). Також слід відзначити, що, поступово підвищуючи планку очікуваних результатів діяльності підприємства, завжди можна дійти до такого їх рівня, за якого подальше нарощування планових завдань перестає бути реалістичним. Зважаючи на це, можливо здійснити перехід від поняття економічного потенціалу підприємства відносно запланованого рівня певної цілі його діяльності до поняття економічного потенціалу підприємства відносно певної цілі, не прив'язуючись до певного ступеня її досягнення.

Необхідно також відмітити важливу роль, яку відіграє зовнішнє середовище підприємства відносно його можливостей реалізувати свій економічний потенціал [9; 10]. Дійсно, навіть за наявності певних обсягів

ресурсів та компетенцій така реалізація не буде забезпечувати підприємству одержання необхідних фінансово-економічних результатів, якщо потреби споживачів у його продукції є низькими або якщо підприємство не є достатньо конкурентоспроможним.

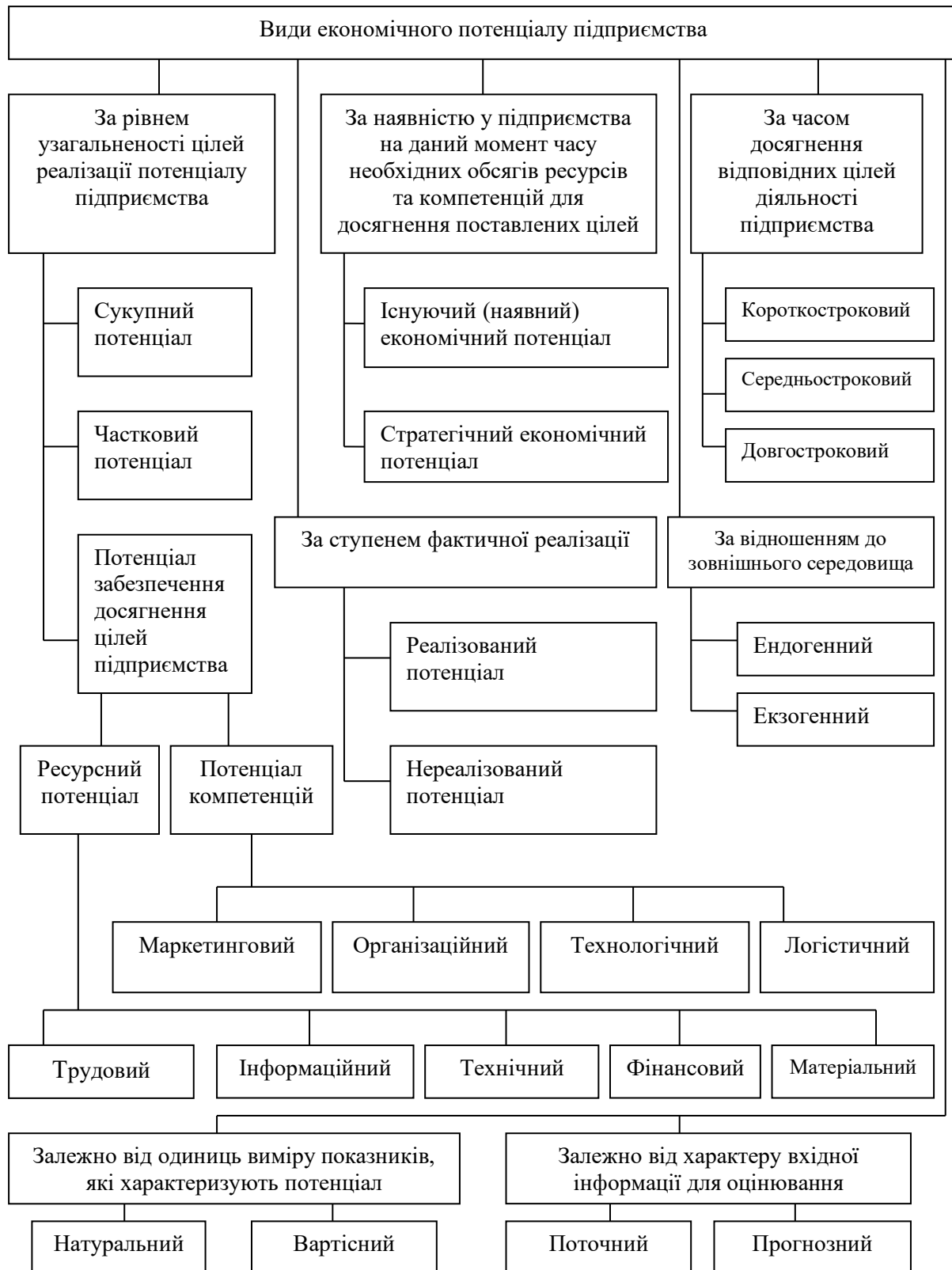
Враховуючи викладене, під економічним потенціалом підприємства за певною ціллю (цілями) діяльності (наприклад, щодо отримання фінансових результатів за її напрямками) доцільно розуміти сукупність його ресурсів та компетенцій працівників (як наявних, так і таких, що можна набути додатково), які за певного стану зовнішнього середовища дають підприємству змогу досягнути найкращого кількісного рівня обраної цілі (цілей) діяльності.

У процесі формування економічного потенціалу підприємств потрібно враховувати наявність різних його видів. Загалом, доцільно виділити такі види цього потенціалу (рис. 1):

1) за рівнем узагальненості цілей реалізації потенціалу: сукупний економічний потенціал, який являє собою сукупність усіх ресурсів та компетенцій працівників підприємства, які дозволяють йому забезпечити досягнення найкращого для даного підприємства рівня основної цілі його діяльності (такою ціллю для більшості компаній виступає максимум прибутку або ринкової вартості); частковий економічний потенціал підприємства, реалізація якого дозволяє досягти певну часткову ціль діяльності; потенціал забезпечення досягнення цілей підприємства, реалізація якого сприятиме такому досягненню;

2) за наявністю у підприємства на даний момент часу необхідних обсягів ресурсів та компетенцій для досягнення поставлених цілей: існуючий економічний потенціал, який визначається наявними на теперішній час на підприємстві обсягами ресурсів та компетенцій; стратегічний економічний потенціал, який визначається як наявними на

теперішній час на підприємстві обсягами ресурсів та компетенцій, так і тими їх обсягами, які підприємство може набути додатково у подальшому;

Рис. 1. Типологія економічного потенціалу підприємства

Джерело: розроблено авторами

3) за часом досягнення відповідних цілей діяльності підприємства: короткостроковий економічний потенціал, що дозволяє досягти найкращого рівня короткострокових цілей підприємства; середньостроковий економічний потенціал, що дозволяє досягти найкращого рівня середньострокових цілей підприємства (термін досягнення яких складає від одного до трьох років); довгостроковий економічний потенціал, що дозволяє досягти найкращого рівня довгострокових цілей підприємства (термін досягнення яких перевищує три роки);

4) за ступенем фактичної реалізації економічного потенціалу: реалізований економічний потенціал, який являє частину того чи іншого виду потенціалу, що знайшов (або знаходить) втілення у досягненні тих чи інших цілей діяльності підприємства; нереалізований економічний потенціал, який являє частину того чи іншого виду потенціалу, ще не задіяний на теперішній час у досягненні тих чи інших цілей діяльності;

5) залежно від одиниць виміру показників, які характеризують потенціал: натуральний, узагальнюючий показник якого вимірюється у натуральних одиницях виміру; вартісний, узагальнюючий показник якого вимірюється у вартісних одиницях виміру;

6) залежно від характеру вхідної інформації для оцінювання потенціалу: поточний, що оцінюється на підставі поточних значень параметрів внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства (тобто припускається, що теперішній рівень чинників, які визначають величину економічних можливостей підприємства, залишиться незмінним впродовж періоду, за який здійснюється її оцінювання); прогнозний, який оцінюється на підставі прогнозних значень параметрів внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства;

7) за відношенням до зовнішнього середовища підприємства: ендогенний (внутрішній) економічний потенціал, який визначається лише

внутрішніми можливостями підприємства щодо досягнення найкращого рівня певної цілі (прикладом цього виду потенціалу є виробничий потенціал підприємств); екзогенний (зовнішній) економічний потенціал, який залежить також і від зовнішнього середовища підприємства (прикладом цього виду потенціалу є збутовий потенціал підприємств).

Загалом, процес формування будь-якого виду економічного потенціалу підприємства повинен передбачати здійснення певних управлінських впливів на чинники, які забезпечують таке формування. Для того, щоб описати взаємозв'язки між окремими чинниками у процесі формування існуючого економічного потенціалу підприємства доцільно застосувати трирівневу модель такого формування, згідно якої усі чинники, що визначають рівень цього потенціалу, поділяють на такі групи (рис. 2): первинні чинники, кількісне оцінювання яких базується на первинній інформації, що характеризує внутрішнє та зовнішнє середовища підприємства; вторинні чинники, кількісне оцінювання яких базується на інформації про первинні чинники, що визначають теперішній рівень економічного потенціалу підприємства; узагальнюючі чинники, кількісне оцінювання яких базується на використанні інформації про первинні та вторинні чинники, які справляють вплив на теперішній рівень економічного потенціалу підприємства, та на застосуванні відповідних методів обробки такої інформації (зокрема, оптимізаційних методів, що передбачають знаходження найкращих значень параметрів діяльності підприємства з урахуванням обмежень щодо можливостей їх досягнення).

До узагальнюючих чинників варто, насамперед, віднести: оптимальні обсяги та структуру асортименту продукції підприємства; оптимальні параметри матеріального постачання (обсяги та терміни поставок матеріалів); оптимальні обсяги виробничих ресурсів, які беруть безпосередню участь у виготовленні продукції на підприємстві; оптимальні обсяги виробничих ресурсів, які беруть опосередковану участь

у виготовленні продукції на підприємстві; оптимальні параметри збутової діяльності підприємства (обсяги реклами продукції, інших способів стимулювання її збуту, найкращі канали збуту тощо).

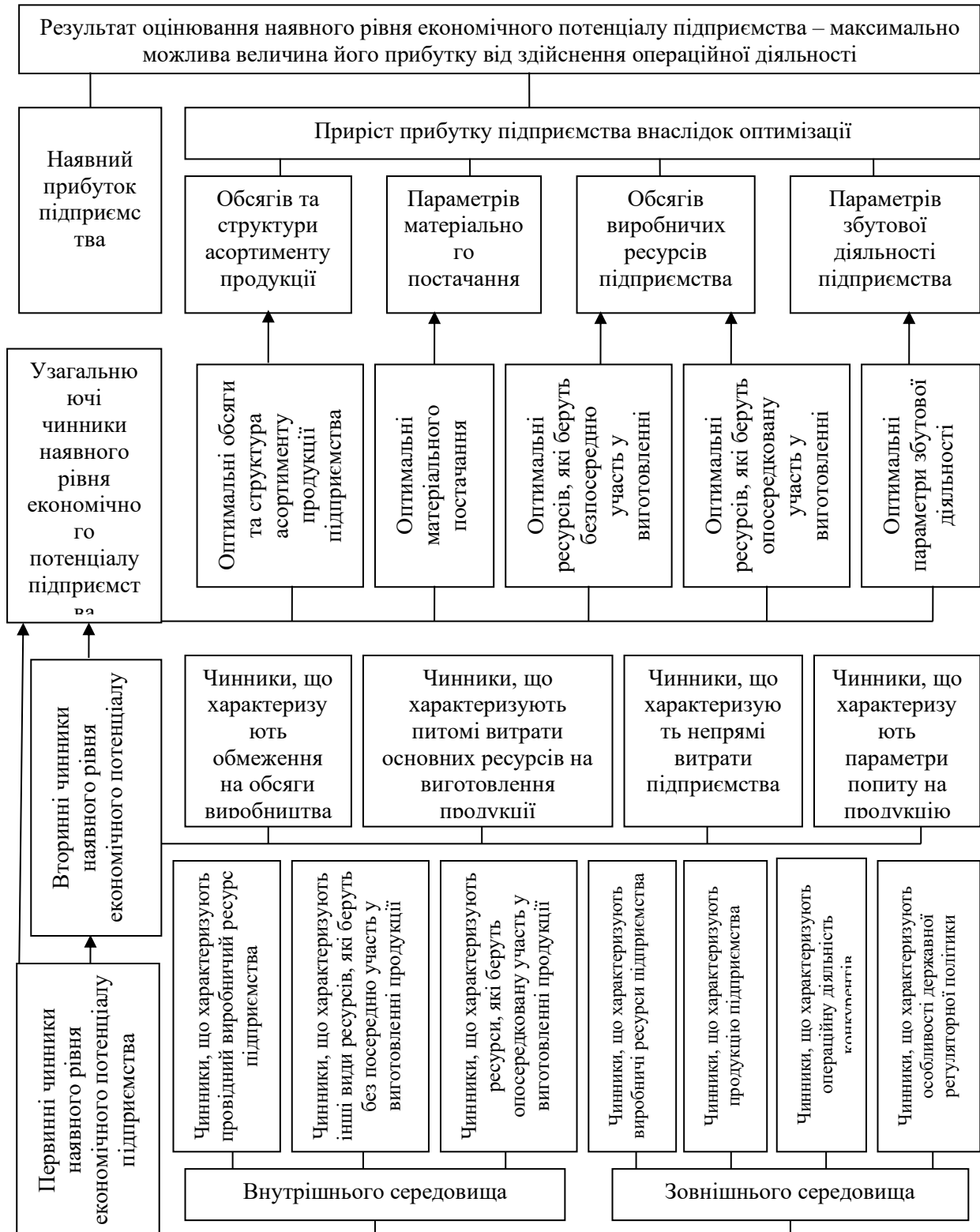

Рис. 2. Ієрархія чинників, які впливають на наявний рівень економічного потенціалу підприємств

Джерело: розроблено авторами

Таким чином, запропонований ієрархічний підхід до групування чинників, що впливають на наявний рівень економічного потенціалу підприємства, дозволяє поглибити уявлення про закономірності формування цього потенціалу та, відповідно, підвищити точність та обґрунтованість результатів його оцінювання.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Економічний потенціал підприємства доцільно ототожнювати з сукупністю його ресурсів та компетенцій працівників (як наявних, так і таких, що можна набути додатково), які за певного стану зовнішнього середовища дають підприємству змогу досягнути найкращого кількісного рівня обраної цілі (цілей) діяльності. При цьому варто виділити низку нових ознак групування видів економічного потенціалу підприємств, зокрема: за рівнем узагальненості цілей реалізації потенціалу підприємства, за наявністю у підприємства на даний момент часу необхідних обсягів ресурсів та компетенцій для досягнення поставлених цілей, за часом досягнення відповідних цілей діяльності підприємства тощо. Дослідження закономірностей формування наявного економічного потенціалу підприємства може бути виконано з використанням запропонованої трирівневої моделі такого формування. Згідно з нею чинники, які визначають цей потенціал, поділяють на три групи: первинні чинники; вторинні чинники, кількісне оцінювання яких базується на інформації про первинні чинники; узагальнюючі чинники. При цьому кількісне оцінювання чинників третьої групи базується на використанні інформації про первинні та вторинні чинники, які справляють вплив на наявний економічний потенціал підприємства, та застосуванні відповідних методів обробки такої інформації (зокрема, методів оптимізації). Подальші дослідження повинні бути спрямовані, зокрема, на подальшу деталізацію ієрархії чинників формування сукупного економічного потенціалу суб'єктів господарювання.

Література

1. Ареф'єва О. В., Харчук Т. В. Економічні засади формування потенціалу підприємства // Актуальні проблеми економіки. 2008. №7 (85). С. 71-76.
2. Васильківський Д. М. Систематизація складових елементів економічного потенціалу підприємства у рамках концепції механізму підвищення // Наука й економіка. 2014. № 2(34). С. 115-120.
3. Іваненко О. В. Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем // Економіка. Фінанси. Право. 2013. № 8. С. 7-10.
4. Калінеску Т. В., Романовська Ю. А., Кирилов О. Д. Стратегічний потенціал підприємства: формування та розвиток: [монографія]. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007.
5. Кунцевич В. О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки // Актуальні проблеми економіки. 2004. № 7(37). С. 123-130.
6. Мамонтова Н. А. Побудова системи управління вартістю компанії // Актуальні проблеми економіки. 2010. № 1(103). С. 21–26.
7. Маслак О. І., Квятковська Л. А. Основні етапи оцінювання стратегічного потенціалу підприємства // Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент»: Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. 2012. Вип. 9 (34). Ч. 1. С. 201–210.
8. Шкроміда Н. Я. Комплексна оцінка економічного потенціалу суб'єктів господарювання // Економічний аналіз: Зб. наук праць. Тернопіль: ТНУ, 2011. Вип.9, ч.1. С. 383-386.
9. Yemelyanov O., Symak A., Petrushka T., Zahoretska O., Kusiya M., Lesyk R., Lesyk L. Changes in Energy Consumption, Economic Growth and Aspirations for Energy Independence: Sectoral Analysis of Uses of Natural

Gas in Ukrainian Economy // *Energies*. 2019. Vol. 12. P. 4724. doi:
<https://doi.org/10.3390/en12244724>

10. Lesynskiy V., Yemelyanov O., Zarytska O., Symak A., Koleshchuk O. Substantiation of projects that account for risk in the resource-saving technological changes at enterprises // *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2018. Vol. 6, Issue 1. P. 6–16. doi:
<https://doi.org/10.15587/1729-4061.2018.149942>

References

1. Arefyeva, O. V., Kharchuk T. V. (2008). Ekonomichni zasady formuvannya potentsialu pidpryyemstva. *Aktualni problemy ekonomiky*, 7 (85), 71-76.
2. Vasylykivskiy, D. M. (2014). Systematyzatsiia skladovykh elementiv ekonomichnoho potentsialu pidpryyemstva u ramkakh kontseptsii mekhanizmu pidvyshchennia. *Nauka y ekonomika*, 2(34), 115-120.
3. Ivanenko, O. V. (2012). Formuvannia potentsialu resursozberezhennia sotsialno-ekonomichnykh system. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, 8, 7-10.
4. Kalinesku, T. V., Romanovska, T. V., Kyrylov, O. D. (2007). *Stratehichnyi potentsial pidpryyemstva: formuvannia ta rozvytok: monohrafiia*, Luhansk: Vyd-vo SNU im. V. Dalia.
5. Kuntsevych, V. O. (2004). Poniattia finansovoho potentsialu rozvytku pidpryyemstva ta yoho otsinky. *Aktualni problemy ekonomiky*, 7(37), 123-130.
6. Mamontova, N. A. (2010). Pobudova systemy upravlinnia vartistiu kompanii. *Aktualni problemy ekonomiky*, 1(103), 21–26.
7. Maslak, O. I., Kviatkovska, L. A. (2012). Osnovni etapy otsiniuvannia stratehichnoho potentsialu pidpryyemstva. *Ekonomichni nauky. Seriia «Ekonomika ta menedzhment»*: Zbirnyk naukovykh prats. Lutskyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet, 9 (34), 1, 201–210.

8. Shkromida, N. Ya. (2011). Kompleksna otsinka ekonomichnoho potentsialu subiektiv hospodariuvannia. Ekonomichniy analiz: Zb. nauk prats. – Ternopil: TNU, 9 (1), 383-386.
9. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Zahoretska, O., Kusiya, M., Lesyk, R., Lesyk, L. (2019). Changes in Energy Consumption, Economic Growth and Aspirations for Energy Independence: Sectoral Analysis of Uses of Natural Gas in Ukrainian Economy. *Energies*, 12, 4724. doi: <https://doi.org/10.3390/en12244724>
10. Lesynskiy, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Symak, A., Koleshchuk, O. (2018). Substantiation of projects that account for risk in the resource-saving technological changes at enterprises. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 6, 1, 6–16. doi: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2018.149942>